

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke Zondag

Abonnementsprijs : 300 fr. per jaar

Postcheckrekening N° 3185.22

Beheer en Redactie : Mr René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen.

BESCHOUWINGEN OVER DE INDELING VAN DE STRAFBARE FEITEN

Wie het Belgisch strafrecht bestudeert, wordt getroffen door de formalistische wijze waarop in dit recht de strafbare feiten zijn ingedeeld. En wie, hoe dan ook, aan de praktische toepassing van dit recht deelneemt, staat op ieder ogenblik voor de kloof, die ligt tussen een geldboete van 25 en een van 26 frank. Niets is zo kunstmatig, staat zo ver van het levende recht en is zo hinderlijk voor een goede toepassing van het strafrecht als onze driedelige indeling in misdaden, wanbedrijven en overtredingen.

De commissie, gelast met de herziening van het strafrecht, heeft van dit vraagstuk haar eerste programmapunt gemaakt. Tevoren reeds had haar Voorzitter op de vele gebreken van het thans geldende stelsel gewezen en, in brede trekken althans, de te volgen weg aangeduid. (1) Op deze richtlijnen steunend heeft Procureur-Generaal H. Bekaert, in zijn jongste openingsrede, een theorie voorgedragen die als wetenschappelijke verantwoording voor de door hem voorgestelde tweeledige indeling van de strafbare feiten moet dienen. (2) Zo komt een vraagstuk, waarvan anderen sedert meer dan één eeuw vruchteloos de bevredigende oplossing hebben gezocht, opnieuw ter bespreking. (3)

In deze bijdrage willen wij de hoofdlijnen van deze theorie samenvatten, de bij ons opkomende bedenkingen ertegen formuleren en ons inzicht in dit vraagstuk bondig uiteenzetten.

* * *

De Procureur-Generaal stelt vast, dat iedere strafwetgeving het vraagstuk van de indeling der strafbare feiten stelt. Hij zoekt de oorspronk van dit bestendig verschijnsel in de dynamica van het sociale leven. Deze wil hij aan de hand van H. Spencer, Aug. Comte, Em. Durkheim, A. Fouillée, Et. Rabaud en anderen ontleden, met de methode die natuurkundigen en physiologen op hun respec-

tief gebied aanwenden. Zo tracht hij tot een natuurlijke en wetenschappelijke indeling te komen.

De waarneming van het leven in de menselijke samenleving wijst op het bestaan van twee soorten delicten : de ene worden door het recht strafbaar verklaard, de andere door de wet. Dit beantwoordt aan een dualisme in de regelen die het maatschappelijk leven beheersen. Een groep regelen vormt « de natuurlijke armatuur van de maatschappij », evolueert met biologische stiptheid en komt voor als een ordening, die buiten het bereik van de menselijke wil ligt. Dit is de zg. *maatschappelijke orde*. Daarnaast staan de overige leefregels, die « behoren tot de bewust ingestelde » samenwerking tussen de mensen, en waar de » vrijheid der individuen en groepen zich door » rechtskundige technieken in een structuur uit, » welke met deze der zuivere overeenkomst ver- » want is ». Dit is de zg. *conventionele structuur*. (4)

De maatschappelijke orde is iets dat zich aan allen opdringt en dus het kenmerk van noodzakelijkheid draagt. Begrippen als eigendom, goede zeden, eerbaarheid, enz., ontstonden uit gewoonten die, door langdurige herhaling, vaste regelen van het sociale leven werden en een gebiedende vorm kregen. « Manieren van doen » werden « manieren van zijn » en vormen de grondslag van de maatschappelijke orde. Men kan zich geen maatschappelijke orde voorstellen « waar diefstal de regel zou zijn en waar de eerbied voor de eigendom, zelfs als betrekkelijk recht, gekastijd word ». (5) De eigenlijke criminaliteit is in beginsel « de overtreding van de biologische wetten der maatschappij ». (6)

Daartegenover staat de conventionele structuur. Onafhankelijk van de dwang der maatschappelijke orde, schept de wil maatschappelijke regelen. Ook deze worden in de wet opgenomen, « niet om een onvermijdelijke orde der natuur te vertolken », maar als « uitdrukking van de psychologische aan-

leg van de mens, van zijn coördinatie- en organisatievermogen». De oorsprong van deze regelen is een overeenkomst, zij steunen op de vrije instemming der rechtsgenoten. Na enkele geslachten schijnen zij voorzien te zijn van dezelfde biologische dwang, die de maatschappelijke orde kenmerkt. Doch dit is slechts schijn, want de maatschappelijke orde ontvangt haar aandrang van de natuur en staat los van wisselvalligheden. De conventionele structuur integendeel ondergaat talrijke wijzigingen, die gerechtvaardigd zijn door het nut, de openbare orde, de wisselende vereisten van de complexe staatsinrichting. De conventionele regel heeft geen stabiliteit, zijn kenmerk is de betrekkelijkheid. Vroeger mochten de rijtuigen in de zomer aan de schaduwkant van de weg rijden en 's winters aan de zonnkant. Nu echter bestaat er een vaste verkeersregel, maar het spoorwegverkeer houdt links en het straatverkeer houdt rechts. Ook kennen wij tijdelijke wetgevingen, die gisteren van kracht waren en heden zijn afgeschaft. (7) De inbreuken op de conventionele structuur horen tot een andere klasse als die tegen de maatschappelijke orde.

Op deze fundamentele onderscheiding, op dit kwalitatief criterium, vestigt Procureur-Generaal Bekaert de tweeledige indeling der strafbare feiten: inbreuken op de regelen die «absoluut (zijn) en biologisch eigen aan de maatschappij» en inbreuken op de regelen die «betrekkelijk (zijn) en conventioneel...», «overtredingen van de politieke (in de etymologische betekenis van het woord) en bestuurlijke tucht van het staatsleven». Parallel met deze indeling loopt het onderscheid tussen de maatschappelijke reacties tegen de inbreuken op deze twee groepen van regelen. De inbreuk op de maatschappelijke orde eist een uitgebreider onderzoek, de studie van verdachte's persoonlijkheid en milieu en een strafstelsel dat op maatschappelijke reclasering is gericht. De inbreuken op de conventionele structuur stellen deze eisen niet. (8)

Nochtans kan dit onderscheid niet strak doorgevoerd worden. Want de socioloog is niet in staat een scherpe grens te trekken tussen de gebieden van maatschappelijke orde en conventionele structuur. Te meer de ervaring leert, dat die grens verschilt naar tijd en plaats en er een strekking bestaat om conventionele regelen te laten consolideren en naar het gebied van de maatschappelijke orde te doen overgaan. Nieuwe strafbaarstellingen worden ingevoerd, de strafwaardigheid van sedert lang bestaande delicten slijt af en andere feiten worden, naar gelang van de omstandigheden, verschillend beoordeeld. Zo gebeurt het eveneens dat het herhaald en systematisch begaan van overtredingen der conventionele structuur bewijst, dat iemand gevaarlijk is voor de maatschappelijke orde. Dit kan de gemeenschap ertoe dwingen tegenover hem op te treden zoals zij doet tegenover de delinquenten tegen de maatschappelijke orde zelf. Om al deze moeilijkheden te ondervangen dient een zg. *mutatie-regime* ingevoerd, dat toelaat een geval van de ene groep, wat de behandeling betreft, met de andere groep gelijk te stellen. Deze verwijzing zou door een rechter dienen bevolen en met de vereiste waarborgen voor de betroffene moeten geschieden. Voor-

gesteld wordt de onderzoeksgerechten daarmede te belasten. (9)

* * *

Voor allen, die het arbitraire en formalistische van onze drieledige indeling kennen, heeft een tweeledige indeling, gesteund op andere dan quantitative criteria, een grote aantrekkingskracht. Zij is evenwichtiger en harmonischer en wekt de indruk van een betere wetenschappelijke verantwoording. De vraag is echter, of indeling van strafbare feiten als zodanig noodzakelijk is, of men er werkelijk in moet zien een «postulaat» van de strafrechtswetenschap (10) en, bij bevestigend antwoord, of zij naar het hierboven aangeduid systeem dient gemaakt. Als het onderscheid tussen maatschappelijke orde en conventionele structuur op een werkelijkheid berust, zal het strafrecht van de toekomst daarmede rekening moeten houden. Een nadere beschouwing der kenmerken van het gemaakte onderscheid zal ons aantonen of dit werkelijk zo is.

De regelen die tot de z.g. maatschappelijke orde behoren dringen zich, met volstreekte noodzakelijkheid, aan de mensen op. Geen samenleving kan, wil zij blijven voortbestaan, in doodslag, diefstal of verkrachting berusten. Het gemeenschapsgezag zou een algemene ramp veroorzaken als het dergelijke feiten als onverschillig zou beschouwen, laat staan gebieden. Dit kan men moeilijk betwijfelen.

Heel anders, zegt men, is de toestand bij de conventionele structuur. Zij draagt het kenmerk van de relativiteit, zij berust op overeenkomst, zij verschilt naar tijd en plaats en vertoont geen stabiliteit. Deze stelling nu menen wij te moeten betwijfelen. De vraag, of het begrip «overeenkomst» op het gebied van het strafrecht een bruikbare figuur is, zal daarbij voortdurend gesteld worden.

Onze overtuiging is, dat de conventionele structuur zich met niet minder noodzakelijkheid opdringt dan de maatschappelijke orde. Men zegge niet, dat de samenleving ongestoord zal voortleven als morgen de treinen in België rechts rijden en het straatverkeer links houdt. Niet daarin ligt de norm. Als wij sociale rampen willen vermijden zal het verkeer, morgen zoals vandaag, volgens een bepaalde verkeersregeling moeten geschieden en niet aan eenieders goeddunken overgelaten zijn. Dat is de norm, die zich met dezelfde noodzakelijkheid als de regels van de maatschappelijke orde opdringt. Hetzelfde kan men met andere voorbeelden aantonen. Wie een fabriek bezit moet de veiligheidsmaatregelen treffen, die door de bevoegde instanties worden opgelegd, en is strafbaar als hij dit verzuimt. De aard van deze maatregelen mag veranderen, maar de verplichting om veiligheidsinrichtingen te hebben is, als zodanig, een volstrekt dwingende regel, waaraan men niet kan verzaken zonder zich aan catastrophen bloot te stellen. En zelfs de tijdelijke wetgevingen bevatten regelen, die dezelfde noodzakelijkheid vertonen. Voor veel producten is de markt thans vrij, waar zij vroeger gereguleerd was. Morgen kunnen opnieuw regelingen ingevoerd worden. Dus, zou men bij eerste opzicht zeggen, wat destijds verboden en strafbaar was, is thans toelaatbaar en kan morgen opnieuw verboden zijn.

Conventionele en relatieve regel? Geenszins. De regel is, dat bij schaarste van goederen eenieder zijn deel moet kunnen krijgen om in zijn elementaire levensbehoeften te kunnen voorzien. Die norm blijft bestaan, ook al is de formele regeling opgeheven. Zij heeft hetzelfde kenmerk van dwang en onafwendbaarheid als de andere. Indien overigens dezelfde toestanden zich opnieuw zouden voordoen, zou dezelfde norm opnieuw in wetteksten worden afgekondigd, zij het ook met andere formele regelingen. (11)

Dit brengt ons tot het besluit, dat hetgeen men de relativiteit van de zg. conventionele structuur noemt, iets louter formeels is. Nuttigheidsverwegingen en zelfs toevallige omstandigheden geven aan talrijke leefregels een bepaalde verschijningsvorm. Vaak kan men zich deze ook anders voorstellen, zonder dat daaruit een sociale ramp zou moeten volgen. Maar de eigenlijke norm, die achter de wisselende vormen schuilgaat, dringt zich met dezelfde noodzakelijkheid op, waarmee de zg. maatschappelijke orde is gekenmerkt.

Hoe is dit te verklaren? Een geordende samenleving kan slechts dan bestaan, als zekere regelen door haar leden worden nageleefd. In hun elementaire vorm luiden die regelen: gij zult niet doodslaan, gij zult niet stelen... Zij zijn essentieel voor het bestaan van de maatschappij. Dat in sommige gevallen iemand van het leven beroofd mag worden (rechtvaardige oorlog, noodweer, doodstraf), of dat er getiwst kan worden over aard en omvang van het eigendomsrecht, doet daaraan niets af. Nochtans volstaat het niet die normen zo algemeen te stellen. Hoe meer de samenleving evolueert en ingewikkelder wordt, des te meer is het nodig die algemene leefregels nader te bepalen en ze telkens weer zo te formuleren dat, in de concrete omstandigheden, het door de norm beschermde rechtsgoed een adaequate beveiliging krijgt. Het is dezelfde norm die diefstal van een auto en tijdelijke aanmatiging van het gebruik ervan (joy-riding) verbiedt. Maar een wetsbepaling, die gebruiksaanmatiging van vervoermiddelen formeel strafbaar stelt, hebben wij dringend nodig. Zo komt men tot een groot aantal wetsartikelen, die steeds opnieuw dezelfde norm onder andere vormen herhalen. Zijn niet de verkeersregeling en de bepalingen omtrent de veiligheid in de bedrijven, waarover wij het zoëven hadden, nieuwere formuleringen van de algemene norm die het leven en de lichamelijke integriteit van de rechtsgenoten beveiligd?

Het valt niet te ontkennen dat die regelingen veel bepalingen bevatten, waarvan het doel en de normatieve strekking niet onmiddellijk duidelijk zijn, b.v. de verplichting om op straat een identiteitskaart te hebben, om in de bedrijven bepaalde registers te houden, enz. Als men echter niet aan de oppervlakte van de dingen blijft en die wetsbepalingen in hun juist verband ziet, stelt men vast dat ook zij de algemene norm dienen.

De hier verdedigde opvatting maakt dus geen onderscheid in de grondslag van de strafrechtelijke bepalingen. Alle strafrecht raakt de orde in de samenleving en het aanvaarden van de conventionele structuur, zoals die hoger werd beschreven,

ware o.i. een onvoldoende erkenning van de diepere betekenis van het strafrecht. Hieruit volgt ook, dat er geen principiële reden bestaat, dit tot indeling van de strafbare feiten dwingt en dat er hier van een postulaat der strafrechtswetenschap geen sprake kan zijn.

Niettemin zal ons toekomstig wetboek van strafrecht een indeling van de strafbare feiten hebben. Voor een wetboek dat geen categorieën maakt en voor een rechterlijke organisatie met één enkele rechtbank, die voor alle zaken bevoegd is, zijn de tijden niet rijp. Maar het thans geldend quantitatief criterium wordt veroordeeld. Dit laatste zal des te gemakkelijker geschieden daar de toekomstige strafwetgeving meer gevarieerde middelen ter beschikking van de rechter zal stellen.

Die toekomstige indeling is echter niet te beschouwen als iets principiëls, noch als iets dat steunt op biologische feiten. Het is een loutere methode, een juridische techniek, die wij bij de systematische uitbouw van het strafrecht gebruiken. Wij willen een indeling die een aanwijzing geeft over de te volgen rechtspleging en over de bevoegdheid, maar vooral over de straffen en beveiligingsmaatregelen die toepasselijk zullen zijn. Dit leidt tot een tweeledige indeling, volgens het grove onderscheid tussen ernstige zaken en bagatelzaken, zonder dat men hierbij aan de zwaarte van de straf mag denken. De eerste groep zal alle feiten omvatten, waartegen over het algemeen met scherpere middelen moet worden gereageerd en waarbij de dader over het algemeen reclassering behoeft. Hier wordt bij de rechter voorlichting omtrent de persoon en het milieu van verdachte verondersteld. Laten wij deze feiten misdrijven noemen. De tweede groep zal de feiten omvatten die over het algemeen met spoed kunnen worden behandeld, zonder op reclassering gerichte straffen of maatregelen, zonder zwaar inbreuk te maken op de individuele rechtssfeer en zonder speciale voorlichting omtrent de verdachte. Deze groep kunnen wij die der overtredingen noemen.

De verdeling van de strafbare feiten over deze twee groepen zal moeten steunen op grond van de ervaring en van criminologisch inzicht. De wet zal echter voorzieningen moeten treffen, opdat de rechter ieder geval op een criminologisch juiste wijze zou kunnen behandelen. Hij moet in een concreet geval kunnen afzien van de straffen en maatregelen, die gewoonlijk voor misdrijven voorzien zijn, als het gemeenschapsbelang en de persoon van de dader die niet bepaaldelijk vorderen. Anderzijds moet de rechter ook bij overtredingen in staat gesteld worden om, binnen de wettelijk gestelde perken, het apparaat van de voorlichting en de op reclassering gerichte straffen en maatregelen te doen werken, als de eigenaardigheden van het concrete geval dit nodig maken. Zo zullen ook de onvermijdbare grensgevallen de behandeling krijgen die zij werkelijk behoeven. Men herinnere zich het mutatieregime dat hoger werd beschreven. Voorgesteld werd het overschakelen van de ene rechtspleging naar de andere aan de onderzoeksgerechten toe te vertrouwen, met de nodige waarborgen voor de verdachte. Er valt te onderzoeken of dit de beste

oplossing is. De ervaring leert toch dat menige strafzaak eerst ter terechtzitting, waar het onderzoek op tegenspraak geschiedt, in het juiste licht gezien wordt. Het onderzoeksgerecht oordeelt op het dossier en wij geloven dat zijn tussenkomst hierin de rechtspleging ingewikkelder zal maken, zonder daadwerkelijke waarborgen voor de betroffene. De rechter over de grond van de zaak, die de verantwoordelijkheid van het vonnis draagt, schijnt meer aangewzen om te beslissen dat een bepaald geval van overtreding als misdrijf behandeld zal worden of omgekeerd.

In België doet zich bij de indeling van de strafbare feiten de vraag voor, of er een speciale groep dient gemaakt voor de zaken die, krachtens artikel 98 van de Grondwet, aan het oordeel van de jury dienen onderworpen. Het antwoord is ontkennend. De zwaarste onder de misdrijven, ongeveer de groep die thans niet voor correctionalisatie vatbaar is, zullen het voorbehouden gebied van de jury vormen, samen met de politieke en persmisdrijven. Deze feiten zullen in niets van de andere verschillen. Het gaat om een loutere bevoegdheidsregeling, ter voldoening aan een grondwettelijk voorschrift, die de tweeledige indeling zoals wij ze verdedigen niet raakt.

Zo komen wij dan, langs een geheele andere weg, tot een praktisch besluit dat grote gelijkenis met dat van Procureur-Generaal Bekaert vertoont. Wij vertrouwen nochtans, dat de theoretische discussie de rechtsbeoefenaren ertoe moge aansporen zich over de grondvragen van het strafrecht te bezinnen.

Leuven, September 1947.

J. RUBBRECHT,
Docent aan de Rechtsfaculteit.

(1) L. Cornil, *Le droit pénal et la procédure pénale après la tourmente*, Brussel, 1946, blz. 74-75.

Idem, *Propos sur le droit criminel*, Brussel, 1946, blz. 22-27.

(2) H. Bekaert, *Maatschappelijke orde en conventionele structuur* in *Rechtskundig Weekblad*, Xle jg. (1947-1948), kol. 1-26.

(3) Een literatuuroverzicht geven G. A. Van Hamel en J. V. Van Dijk, *Inleiding tot de studie van het Nederlandsche strafrecht*, 4e druk, Haarlem's Gravenhage, 1927, blz. 180-186. De oudere literatuur vindt men bij A. Chauveau et F. Hélie, *Théorie du code pénal*, 2e éd. belge annotée par J. Nypels, dl I, Brussel, 1863, blz. 20-22.

(4) Bekaert, *op. cit.*, No 4 en 11.

(5) *Ibidem*, No 12.

(6) *Ibidem*, No 16.

(7) *Ibidem*, No 17-20.

(8) *Ibidem*, No 22 en 25.

(9) *Ibidem*, No 26-28.

(10) *Ibidem*, No 4.

(11) De hier verdedigde opvatting is blijkbaar de grondslag van de arresten waarin het Hof van Verbreking de strafbaarheid krachtens tijdelijke wetgevingen aanvaardt, ook nadat zij zijn opgeheven. Zie b.v. de arresten van 12 Juni 1922, *Pas.*, 1922, I, 205; 8 Januari 1923, *Pas.*, 1923, I, 141; 13 November 1944, *Pas.*, 1945, I, 27.

RECHTSPRAAK

HOF VAN VERBREKING

2de Kamer — 7 Juli 1947.

Voorzitter: M. Wouters.

Raadsheer-Verslaggever: M. Van der Mersch.

Advocaat-Generaal: M. Colard.

Misdrijven tegen de veiligheid van de Staat.

Het uitoefenen van een bedrijvigheid t.a.v. de voor rekening van de vijand verzamelde grondstoffen of bewerkte stoffen, producten, levensmiddelen en dieren, is niet strafbaar wanneer niet werd deelgenomen of tussengekomen aan of in het verzamelen ervan. (S.W. art. 115; Besluitwet van 25 Mei 1945, art. 1, 4°.)

Braine, Raymond.

Gelet op het arrest van het Militair Gerechtshof te Antwerpen op datum van 21 Maart 1947;

Over het eerste middel: schending van artikel 115, par. 2, 4° van het Strafwetboek, doordat het bestreden arrest aanlegger veroordeeld heeft om reden dat hij zijn bedrijvigheid ten dienste van de vijanden van de Staat gesteld heeft ten einde voor hun rekening grondstoffen of bewerkte stoffen of producten, in casu oorlogsmaterieel onder I, par. 2 van artikel 1 van de Besluit-Wet van 25 Mei 1945 bedoeld, te verzamelen — dan wanneer uit de bewoordingen zelf van het arrest blijkt dat de bedrijvigheid van aanlegger bestaan heeft in het vaststellen der vergoeding die aan de eigenaars der door de vijand opgeëiste voertuigen diende uitbetaald, — zodat hij opgetreden is als schatter der

door de vijand opgeëiste voertuigen, het is te zeggen van reeds vóór zijn eigen tussenkomst verzameld materieel;

Overwegende, dat het bestreden arrest de veroordeling die het ten laste van aanlegger uitspreekt bij toepassing van het artikel 1, 4° van de Besluit-Wet van 25 Mei 1945, houdende aanvulling van de bepalingen van artikel 115 van het Strafwetboek, uitsluitelijk grondt op de vaststelling in feite dat aanlegger bekend heeft ten dienste van de vijand te hebben gestaan, in hoedanigheid van schatter, bij het bepalen van de vergoeding die aan de eigenaars der door de vijand opgeëiste voertuigen diende te worden uitbetaald;

Overwegende, dat uit deze vaststelling blijkt dat aanlegger noch rechtstreeks noch onrechtstreeks zou hebben medegewerkt tot het uitvoeren van de opeisingen en dat hij de vijand niet zou hebben bijgestaan in de handelingen welke deze opeisingen hebben voorbereid, vergemakkelijkt of voltooid, doch enkel zou opgetreden zijn, na de volkomen voleindiging der opeisingen zelf, om de vergoedingen te helpen berekenen en bepalen die aan de eigenaars der opgeëiste voertuigen toekwamen;

Overwegende, dat uit de bewoordingen zelf van het artikel 1, 4° van de Besluit-Wet van 25 Mei 1945, alsook uit het verslag aan de Regent betreffende deze Besluit-Wet, voorkomt, dat de door deze wetsbepaling ingestelde bestraffing uitsluitelijk tot doel strekt de bedrijvigheid te beteugelen van diegene die zich vrij hebben aangesteld als bemiddelaars, ten einde voor rekening van de vijand de grondstoffen, producten, levensmiddelen of die-

ren te verzamelen die bedoeld zijn onder nrs 1, 2 en 3 der Besluit-Wet;

Overwegende, dat de strafbepalingen beperken-derwijze dienen te worden opgenomen en hunne toepassing niet mag worden uitgebreid buiten de bewoordingen waarbij zij werden ingesteld;

Overwegende, dat de bepaling van het artikel 1, 4° van de Besluit-Wet van 25 Mei 1945 derhalve niet toepasselijk is op diegenen die, zonder te hebben deelgenomen aan bedoelde verzamelingen, en na de voleindiging ervan, die buiten hunne tussenkomst is geschied, slechts naderhand zijn opgetreden;

Overwegende, dat, daar waar het bestreden arrest de bestraffing, bepaald bij artikel 1, 4° van de Besluit-Wet van 25 Mei 1945, op aanlegger heeft toegepast op grond van de enkele vaststelling die het ten zijne laste heeft gedaan, het de wet verkeerdelijk heeft toegepast;

Overwegende, dat het middel dus in rechte grond is;

Om die redenen :

Verbreekt het bestreden arrest, enz.

HOF VAN VERBREKING

1e Kamer — 10 Juli 1947.

Voorzitter-Verslaggever : M. Louveaux.

Advocaat-Generaal : M. Colard.

Verzet. — Verstekvonnis gewezen tegen een partij, die geen pleitbezorger gesteld heeft.

Het verzet tegen een verstekvonnis, verleend tegen een partij die geen pleitbezorger gesteld heeft, kan gedaan worden bij middel ener dagvaarding, inhoudende : avouëstelling, de verweermiddelen tegen de eis, de aanwijzing van de rechtbank, die het verstekvonnis uitsprak en dag en uur van verschijning binnen de termijn van acht dagen. (R.V. art. 162.)

Gruyters t/ Stovenackers en cs.

Gelet op het bestreden vonnis op 17 Mei 1944 gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt;

Over het middel : schending der artikelen 61, 158 en vooral 162 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, evenals van artikel 97 der Grondwet,

1° doordat het aangeklaagd vonnis beslist dat een verzet tegen een verstekvonnis wegens niet verschijning dient herhaald bij akte van pleitbezorger aan pleitbezorger binnen de acht dagen hoewel het gedaan werd, niet bij eenvoudige buitengerechtelijke akte zoals voorzien bij het hogergemeld artikel 162, doch bij wijze van dagstelling, wat ene gerechtelijke daad is, met andere woorden door een deurwaardersexploot houdend stelling van pleitbezorger, de redenen van het verzet en het verzoek om te verschijnen voor de Rechtbank die het verstekvonnis heeft verleend, om te horen uitspraak doen over de verdienste van het verzet en dat bijgevolg de herhaling van het verzet bij akte van

pleitbezorger niet nodig is wijl ze geen enkele bestaansreden heeft;

2° doordat het vonnis ambtshalve het verzet onontvankelijk verklaarde hoewel de bij artikel 162 van het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering uitgevaardigde grond van niet onontvankelijkheid verband houdt met de private orde en dus niet ambtshalve mag aangevuld worden;

Overwegende dat, luidens artikel 162 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, wanneer een vonnis gewezen is tegen een partij die geen pleitbezorger heeft, het verzet kan gedaan worden bij buitengerechtelijke akte... onder verplichting van degene, die verzet doet, om dit laatste binnen de acht dagen met aanstelling van pleitbezorger, bij verzoekschrift te herhalen, na verloop van deze tijd is het niet meer onontvankelijk; dat deze wetsbepaling alle vertraging wil beletten in de uitvoering van het vonnis bij verstek, verstek dat zou toe te schrijven zijn aan de verstekdoende verweerder;

Overwegende dat uit het bestreden vonnis en uit de aan de voorziening gehechte stukken blijkt dat het verzet gedaan werd bij middel van een exploit van dagvaarding behelzende : aanstelling van pleitbezorger, de verweermiddelen tegen de vordering en dagvaarding vóór dezelfde rechter die het verstek heeft uitgesproken, « binnen de termijn der wet, zijnde acht dagen »;

Overwegende dat gezegd verzet aan de eisen van artikel 162 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering voldoet, daar het dagvaardingsexploot, binnen de wettelijke termijn met aanstelling van pleitbezorger betekend, zonder mogelijk nadeel voor de verwerende partij, gelijkstaat met het verzoekschrift van pleitbezorger waarover het in dit artikel gaat;

Dat daaruit volgt dat het exploit, waarbij het verzet werd betekend, aan de voorschriften van gezegd artikel 162 voldoet, en dat aanlegger in verbreking binnen de acht dagen, dat verzet bij middel van verzoekschrift van pleitbezorger tot pleitbezorger niet moest herhalen;

Dat het bestreden vonnis, door het tegenovergestelde uit te spreken, de in het middel aangeduide bepalingen geschonden heeft;

Om die redenen :

Verbreekt het bestreden vonnis, enz.

NOOT: Het verzet tegen het vonnis, bij verstek uitgesproken tegen een partij, die geen pleitbezorger gesteld heeft, kan overeenkomstig art. 162 van het wetboek van burgerlijke rechtsvordering gedaan worden : 1° door een buitengerechtelijke akte; 2° door een verklaring op de bevelen, de processen-verbaal van inbeslagneming of van gijzeling of elke andere akte van tenuitvoerlegging.

Door « buitengerechtelijke akte » verstaat de wetgever een exploit van een deurwaarder. De tweede wijze, waarop men in verzet kan gaan, bestaat in een verklaring aan de deurwaarder gedaan ter gelegenheid van de tenuitvoerlegging. Het is dit verzet, vermeld op het proces-verbaal, dat binnen de acht dagen moet herhaald worden met stelling van pleitbezorger en bij verzoekschrift. (Vgl. o.m. Braas, Précis de procédure civile 5de uitgave, II, nr. 1172).

HOF VAN VERBREKING

2de Kamer — 21 Augustus 1947.

Voorzitter : M. Wouters.

Raadsheer-Verslaggever : M. de Clippele.

Advocaat-Generaal : M. Colard.

Verbreking. — Tegen een voorbereidend arrest van onderzoek.

Tegen een voorbereidend arrest van onderzoek is cassatie slechts toegelaten na het eindarrest. (S.V. art. 416.)

Geuiaerts.

Gelet op het bestreden arrest gewezen op 24 Mei door de Kamer van Inbeschuldigingstelling van het Hof van Beroep te Brussel, dat ongegrond verklaart het beroep van aanlegger in verbreking tegen het vonnis der Correctionele Rechtbank van Antwerpen, beslissende dat geen redenen bestaan om hem in observatie te stellen;

Overwegende, dat deze beslissing, niet geveld over een geschil van bevoegdheid, een beslissing van onderzoek is die niet vatbaar is voor voorziening voor het eindarrest (artikel 416 van het Wetboek van Rechtspleging in strafzaken);

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening.

HOF VAN VERBREKING

2de Kamer — 7 Juli 1947.

Voorzitter : M. Wouters.

Raadsheer-Verslaggever : M. Smetryns.

Advocaat-Generaal : M. Colard.

Verbreking. — Tegen een beslissing van de herzieningsraad van militie.

Cassatie tegen een beslissing van de herzieningsraad van militie is slechts ontvankelijk wanneer zij gesteund is op een schending der wet. (K.B. 18 Februari 1927, art. 44.)

Bafcop, Henri.

Gelet op de bestreden beslissing door de Herzieningsraad van de provincie West-Vlaanderen, de 8 April 1947 genomen;

Overwegende, dat eiser, die bij de bestreden beslissing geschikt voor de dienst werd verklaard, slechts feitelijke omstandigheden inroept om te beweren dat hij ongeschikt is voor de militaire dienst; dat echter om ontvankelijk te zijn de voorziening tegen de beslissing van de Herzieningsraad moet gegrond wezen op een schending van de wet;

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening.

HOF VAN BEROEP TE GENT

2de Kamer. — 30 Juni 1947.

Voorzitter : M. Verbeke.

Raadsheren : M.M. Van Wetter en Belpaire.

Advocaat-Generaal : M. Vermeulen.

Pleiters : Mrs. Derycke en Van de Velde.

1. Uitlegging van overeenkomsten. — Duidelijke bewoordingen. — Vergissing van een der contractanten betreffende de betekenis van een beding.
2. Verzekering. — Oorlogsriscico's niet gedekt door een levensverzekering. — Betekenis van een daarop betrekking hebbend schorsingsbeding t.a.v. de vijandelikheden tussen België en Duitsland.

1. Overeenkomsten, waarvan de bewoordingen duidelijk zijn, behoeven geen uitleg. Wanneer het juist is, dat men in de overeenkomsten moet nagaan, welke de gemeenschappelijke bedoeling der partijen was, veeleer dan zich aan de letterlijke betekenis der woorden te houden, is het evenwel niet toegelaten een duidelijke tekst van een contract anders te verklaren, omdat een der contracterende partijen zich over de betekenis van een beding vergist heeft. (B.W. art. 1156.)

2. Het beding van een levensverzekeringscontract, bepalend dat de oorlogsriscico's niet gedekt zijn en de polis geschorst zal zijn vanaf de dag, dat de verzekerde aan een oorlog tegen een vreemde mogendheid zal deelnemen tot zes maanden na de definitieve beëindiging van de vijandelikheden, is van toepassing op het geval van een militair, die na de capitulatie van het Belgisch leger naar huis werd gezonden en op 2 September 1944 door een Duitse kogel werd gedood. De omstandigheid, dat de verzekerde voortgegaan is met het betalen der vervallen premieën is irrelevant, vermits de verzekeringsvennootschap met de betaling der premieën te aanvaarden, geenszins erkend heeft, dat de polis niet geschorst was, des te meer nu het vaststaat, dat de verzekerde haar niet heeft laten weten, dat hij aan een oorlog had deelgenomen.

N.V. L'Abeille t/ De Bleeckere.

Overwegende dat, bij artikel 3 der betwiste verzekeringspolis bedongen wordt dat de oorlogsriscicos door de polis niet gedekt worden en namelijk :

« Art. 3. Ne sont pas couverts par la police :

» C. Les risques de guerre, à dater du jour de » l'entrée en campagne, lorsque l'assuré, prend part » à une guerre contre une puissance étrangère;

» Ces risques peuvent être couverts par une convention spéciale comportant paiement d'une » surprime;

» A défaut, la police est suspendue du jour de » l'entrée en campagne de l'assuré jusqu'à l'expiration d'un délai de six mois à compter de la cessation définitive des hostilités et, en cas de décès, » la Compagnie paie aux bénéficiaires la réserve » mathématique calculée au jour de la suspension, » sans qu'il y ait à distinguer si le décès est la » conséquence de la guerre ou s'il est dû à des » causes indépendantes de la guerre »;

Overwegende dat deze termen klaar en duidelijk zijn en betekenen dat, tenzij het tegendeel door een afzonderlijke overeenkomst bedongen werd, van zodra de verzekerde deel neemt aan een oorlog tegen

een vreemde mogendheid, de polis geschorst is van de dag af van het te velde trekken van de verzekerde tot na het verlopen van de termijn van zes maanden die volgt op de definitieve staking der vijandelijkheden; dat het contract niet voorziet dat indien de verzekerde, om welke reden ook, ophoudt deel te nemen aan de veldtocht, hoger gemeld termijn verkort zal worden;

Overwegende dat uit de tekst van het contract voortvloeit dat de bewoording « risques de guerre » alle risico's van overlijden bevat hetzij dat deze het gevolg zijn van de oorlog of niet en verder dat het onverschillig is dat op de dag van zijn overlijden de verzekerde nog onder de wapens of reeds, gedemobiliseerd was;

Overwegende dat het aldus verwaand voorkomt, in strijd met de duidelijke bewoordingen van de akte, de tekst van artikel 3 van het contract anders uit te leggen onder voorwendsel er de geest van op te zoeken;

Overwegende, overigens, dat, moest het erkend worden dat de verzekerde zich vergist heeft omtrent de betekenis van de betwiste clause, er dan nog dient te worden aangestipt dat de verzekeringsmaatschappij zich niet vergist heeft in het voorstel en de sluiting van dezelfde clause; dat indien men in de overeenkomsten de gemeenschappelijke bedoeling van de contracterende partijen moet nagaan veeleer dan zich aan de letterlijke betekenis van de woorden te houden, men toch aan de tekst van een overeenkomst geen geweld mag aandoen waar de contractanten zich wederkerig niet beide vergist hebben;

Overwegende dat de verzekerde de vervallen premieën heeft betaald, dat hij aldus heeft gedwaald omtrent de schorsing van het contract, maar dat de vennootschap appellante met de premieën te ontvangen, niet heeft erkend dat de polis niet geschorst was daar het vaststaat dat de verzekerde haar niet heeft laten weten dat hij deel had genomen aan een oorlog en te velde getrokken was;

Overwegende dat de verzekerde, Gabriël Varendonck, als reserve-officier op 13 Januari 1940 gemobiliseerd werd en op 10 Mei 1940 te velde trok; dat op 2 September 1944 hij gedood is geweest in zijn huis, getroffen door een kogel door een Duitse soldaat geschoten;

Overwegende dat op 2 September 1944, dag van het overlijden, de vijandelijkheden tussen België en Duitsland niet geëindigd waren; dat de capitulatie van het grootste gedeelte van het Belgisch leger in 1940, geen einde aan de oorlog heeft gesteld; dat het onbetwistbaar is dat, sedert Mei 1940, de oorlog door België aan de zijde van zijn machtige geallieerden voortgezet is geweest en dat, overigens, het niet kan erkend worden dat de vijandelijkheden op het Belgisch grondgebied gestaakt waren, indien het vaststaat, zoals in het onderhavig geval, dat Gabriël Varendonck getroffen is geweest door de kogel van een nog in België strijdende Duitse soldaat;

Overwegende dat de verzekerde, Gabriël Varendonck, deel genomen heeft aan de veldtocht, op 10 Mei 1940 te velde is getrokken, op 2 September 1944 overleden is op een datum waarop de termijn

van schorsing van de betwiste polis niet verstreken was; dat het aldus zonder gegronde redenen is dat de eerste rechter aangenomen heeft dat naar de tekst en de geest van de verzekeringsovereenkomst de polis niet geschorst was en de eis van geïntimeerden tot een toekennen van het verzekerde kapitaal gegrond heeft verklaard;

Overwegende dat de vennootschap appellante met gereede penningen de betaling van de door haar verschuldigde som van 46.888 fr. (de wiskundige reserve en de zonder oorzaak betaalde premieën) heeft aangeboden; dat geïntimeerden dit aanbod betwisten, noch aanvaarden en tot de toekenning dezer som niet besluiten;

Om deze redenen :

Het Hof,

Ontvangt het hoger beroep, verklaart het gegrond, doet te niet de, bestreden beslissing en opnieuw wijzende bij verbetering;

Verklaart de eis van geïntimeerde niet gegrond, wijst hem af; enz.

NOOT : Het bovenstaande arrest biedt ongetwijfeld stof tot het stellen van talrijke vragen en tot het geven van onvermijdelijk afwijkende antwoorden.

Betreffende de uitlegging van overeenkomsten raadgeplege men : De Page, II, nrs 560 e.v. (en lette men op de differenties tussen de uitgave van 1934 en die van 1940) en het pas verschenen werk van E. de Callatay, Etude sur l'Interprétation des Conventions, 1947, waar de voornaamste jurisprudentie wordt vermeld. Belangwekkend ook zijn de conclusies van Procureur-Generaal Cornil van 27 Maart 1941 onder twee cassatie-arresten van 4 April 1941 (Pas. 1941, I, 120).

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

2de Kamer bis — 12 Juli 1947.

Voorzitter : M. Janssens.

Rechters : M.M. Deripaincel en de Schrijver.

Pleiters : Mrs R. Andriessen, Creten (Brussel), Vaes.

1. Aansprakelijkheid voor zaken. — Wie kan in rechte opgeroepen worden?
 2. Oproeping in vrijwaring. — Door middel van conclusies.
 3. Aansprakelijkheid voor zaken. — Gebruik en onderhoud ener lift.
 4. Schade. — Onstoffelijke schade aan weduwe en kinderen.
 5. Schadevergoeding. — Datum van berekening.
1. Wegens aansprakelijkheid voor zaken kan slechts de eigenaar, de uitbater of de bewaker der zaak in rechte worden opgeroepen. (B.W. art. 1384, lid 1.)
 2. Wanneer verschillende verweerders gedaagd werden en verschijnen kan door een hunner de oproeping in vrijwaring van een of meer der medeverweerders bij middel van eenvoudige conclusies gedaan worden. (R.V. artt. 175 en 337.)
 3. Zelfs wanneer de gebruiker van een lift door eigen onvoorzichtigheid en roekeloosheid het slachtoffer wordt van een ongeval, is de eigenaar van de lift niet van alle aansprakelijkheid ontheven, indien het bestaan van een gebrek bewezen is. (B.W. art. 1384, lid 1.)
 4. De onstoffelijke schade, geleden door de plotselinge dood van de echtgenoot en vader, kan voor de weduwe op 30.000 frs. en voor de met hun ouders

samenlevende kinderen op 10.000 frs. vastgesteld worden. Er bestaat geen speciale aanleiding om aan een getrouwde en elders gevestigde dochter een vergoeding voor onstoffelijke schade toe te kennen.

5. Voor de berekening van het bedrag der schadevergoeding komt de datum van de uitspraak in aanmerking.

Weduwe Daems t/ N.V. Erivan, BégauX en
N.V. Ateliers Jaspar.

Overwegende, dat de eis strekt tot schadeherstel ingevolge het ongeval waarvan Augustinus Daems, echtgenoot en vader, slachtoffer werd de 9 Juli 1942;

Overwegende, dat om proviand te leveren aan een huurder, wonende in het gebouw gelegen te Antwerpen, Vestingstraat, 26, Daems zinnens was aldaar het liftoestel te gebruiken dat zonder voorbehoud noch beperking aan iedereen toegang verleent;

Overwegende, dat Daems de buitendeur van de liftkoker op het gelijkvloers opendeed, zonder in het slot de minste weerstand te vinden, en dat hij, om reden de liftkooi niet ter hoogte van het gelijkvloers gestopt was, in het ruim viel en in die omstandigheden de dood vond;

Overwegende, dat de vordering op artikels 1382 en volgende van het Wetboek Napoléon gesteund is, zodat naar luidt artikel 1384 de eis tegenover N.V. Erivan, eigenares van het pand, alsmede van de daarin staande lift, degelijk weerhouden kan worden;

Overwegende, dat de vordering der eisers echter niet in aanmerking komt tegenover BégauX en tegenover N.V. Ateliers Jaspar; dat er van zelfsprekend geen contractuele verhoudingen bestonden tussen hen en het slachtoffer; dat artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek te hunne opzichte niet toepasbaar is, daar zij noch eigenaars, noch uitbaters, noch bewakers van de liftkoker waren; dat evenmin artikelen 1382 en 1383 van B.W. hun toepassing vinden, daar de eventuele fout van BégauX en van Ateliers Jaspar slechts zou kunnen gevonden worden in een bouwgebrek of in een verzuim aan onderhoud; dat de lift niet gebouwd en geleverd werd door Ateliers Jaspar, maar door de firma Daelemans, en dat het verzuim aan toezicht en onderhoud van het hijstoestel slechts berispt kan worden door de eigenares van dit toestel, zo dit verzuim aan een tekortkoming tegenover deze eigenares toe te schrijven is;

Overwegende, dat in betekende besluiten, de N.V. Erivan een eis tot vrijwaring stelt tegenover ingenieur BégauX en tegenover N.V. Ateliers Jaspar;

Overwegende, dat geen van beide de ontvankelijkheid van deze eis tot vrijwaring betwisten, zodat de Rechtbank gemachtigd is, het regres ontvankelijk te verklaren, des te meer waar rechtsleer en jurisprudentie aannemen en verkonden dat wanneer meerdere verweerders samen gedaagd werden en verschijnen, het hun geoorloofd is een of meer andere medeverweerders, door eenvoudige besluitschriften, in vrijwaring te roepen (Rép. Pratique, verbo Garantie, n° 81 en daarin voorkomende rechtspraak);

Overwegende, dat reeds van meet af beslist kan worden dat de eis tot vrijwaring gericht door N.V. Erivan lastens ingenieur BégauX niet opgaat, daar deze laatste regelmatig als aangestelde der N.V. Ateliers Jaspar optreedt en werkzaam is (cf. vonnis dezer Rechtbank (2de kamer bis, dd. 13 Nov. 1941, in zake Verschuur c/ Nottebom en Grote, en deze laatste tegen Ateliers Jaspar en BégauX) en dat het tot liftonderhoud bestaand contract gesloten werd niet met BégauX, doch tot stand kwam uitsluitend tussen N.V. Erivan en N.V. Ateliers Jaspar;

Overwegende, dat nu hoeft nagegaan te worden aan welke bepaalde oorzaken het ongeval toe te schrijven is; dat inderdaad de in vrijwaring opgeroepen verweerders beweren dat het schadegeval voor het geheel aan de onvoorzichtigheid van Daems zelf te wijten is;

Overwegende, dat het ongeval gebeurd is iets voor twaalf uur; dat zo de trapzaal, waarin het liftoestel geplaatst is, niet buitengewoon verlicht is, het aldaar toch niet duister maar meer dan klaar genoeg was om vast te stellen dat de liftkooi niet ter hoogte van het gelijkvloers stond, noch beschikbaar was;

Overwegende, dat uit de gegeven inlichtingen blijkt en overigens aan de Rechtbank bekend is, dat het toestel niet tussen drie muren ingebouwd is maar in de ruimte der trapwending aangebracht werd, en dat de instelling zelf met traliebeschutting omringd is (zie deskundig verslag, blz. 4);

Overwegende, dat door het glijhekken en door de traliebeschutting heen, op eerste zicht kon vastgesteld worden dat de liftkooi niet op hoogte van het gelijkvloers stond, maar vooreerst naar beneden moest dalen vooraleer de gebruiker erin kon stappen; dat deze daling normaal bekomen kon worden met eenvoudig met de vinger op duwknop te drukken;

Overwegende, dat noch huurder, noch mede-inwoner van het pand, het slachtoffer geenszins verplicht was de lift te gebruiken en eenvoudig de trappen kon opklimmen; dat zo Daems tot eigen gemak de voorkeur eraan gaf het liftoestel te gebruiken, hij zich vooreerst vergewissen moest, vooraleer de buitendeur te openen, dat de liftkooi op hoogte van het gelijkvloers gedaald was;

Overwegende, dat in moderne flat- en andere gebouwen, waarin liftgebruik aan derden toegelaten wordt, zonder dat er een liftman aanwezig zij, de gebruiker alleszins voor eigen zekerheid te zorgen heeft;

Overwegende, dat zo hij dit verzuimt om onoplettend en roekeloos een buitendeur te openen, zonder zelfs acht te nemen dat er, om de liftkooi binnen te treden, vooreerst nog een tweede deur hoeft geopend te worden, het ongeval moet toegeschreven worden aan die grove onoplettendheid en onverschoonbare roekeloosheid;

Overwegende, dat het slachtoffer overigens meermalen vroeger de lift gebezigd had en dus wist dat er twee hekkens of deuren voorhanden waren, zodat het niet volstond het buitenste hekken te openen en dan verder onbesuisd en dwaasweg in een ruim te stappen;

Overwegende, dat ondanks de onbezonnenheid van het slachtoffer, de gedaagden niet van aansprakelijkheid ontheven zijn;

Overwegende, dat juist om gebruikers tegen hun eigen onvoorzichtigheid te beschermen, wettelijke maatregelen getroffen werden tot zekerheid en behoud (K. B. van 20 Februari 1933, gewijzigd door K. B. van 12 Mei 1938);

Overwegende, dat ware de schieter van het deurslot in orde geweest, het slachtoffer er niet in geslaagd zou zijn de buitendeur van de liftkoker te openen;

Overwegende, dat uit de bevindingen van de door onderzoeksrechter Bertels aangestelde expert J. Deckers, deze schieter slechts 2 mm. daalde in de haak die op de deur gevestigd is, alhoewel de inkerving van de haak 12 mm. diep is;

Overwegende, dat dergelijk defect het gevolg is ener destijds onaangepaste hernieuwing van de schieter tegenover de haak, wellicht ook van te ver gevorderde sleet des schieters, hetgeen aan de eigenaars en/of aan de lui welke door hen met de controle van het liftapparaat en liftonderdelen belast waren, niet had mogen ontsnappen;

Overwegende, dat naar het oordeel der Rechtbank de verantwoordelijkheid van het ongeval dan ook in evengrote mate lastens N.V. Erivan berust, zodat deze laatste voor de helft der schade instaat;

Overwegende, dat waar de N.V. Erivan eigenares is van het pand waarin het ongeval gebeurde, alsmede van de lift die ertoe aanleiding gaf, de beheerders dezer vennootschap, die het pand niet bewonen en meestal in de vreemde vertoeven, opdracht gegeven hadden aan N.V. Ateliers Jaspar de lift regelmatig na te zien en de werking ervan te controleren;

Overwegende, dat onder meer de N.V. Ateliers Jaspar zich verbonden hebben tot « l'entretien des » appareils en bon état de fonctionnement, la surveillance et la vérification des appareils, le nettoyage des machines et organes mécaniques, le réglage parfait des appareils »;

Overwegende, dat geen volmaakte en onberispbare regulering plaats greep zo de liftdeur op het gelijkvloers geopend kon worden terwijl de liftkooi op een bovenverdieping was; dat de eis tot vrijwaring, gesteld door de eigenares N.V. Erivan tegenover N.V. Ateliers Jaspar dus niet enkel ontvankelijk maar tevens volop gegrond is;

Wat de schadebedragen betreft :

Overwegende, dat enerzijds stoffelijke en anderzijds morele schade berokkend werd;

Overwegende daaromtrent :

- 1) dat tot niet overdreven beloop van fr. 1.750,— de begrafenis-kosten beaamd kunnen worden;
- 2) dat partijen het eens zijn om het jaarlijks basisloon van het slachtoffer in 1942 op fr. 10.400,— te bepalen; dat de berekening der schade zich plaatst op de datum der uitspraak, zodat met in achtneming van de besluitwet dd. 14 April 1945, dit bedrag met 60 % dient verhoogd te worden (arrest Brussel, dd. 13 Juli 1946, Revue Générale 1946, blz. 3922), het basisloon thans

met fr. 16.640,— zou gelijkstaan, waarvan af te trekken 40 % voor het persoonlijk onderhoud van de overledene, hetgeen als uitgangscijfer fr. 9.986,— of afgerond fr. 10.000,— geeft;

dat de winstafwerpende levensduur van het slachtoffer dat op enkele weken na 57 jaar oud was en het beroep van boodschapper uitoefende, op acht jaar dient bepaald te worden;

dat de normale levensduur der weduwe van het slachtoffer deze achtjarige tijdspanne zal overschrijden, zodat de ouderdom dier weduwe onbesproken kan blijven, des te meer waar de vrouw jonger was dan haar echtgenoot;

dat in de hierboven speciaal voorkomende en uiteengezette omstandigheden de derving aan bedrijfsinkomsten in de reeds opgegeven mate gereduceerd, overeenkomt met fr. 80.000,—;

Overwegende, dat de voorgestelde kapitalisatie uitgeschakeld kan blijken enerzijds om reden zij zich niet verplichtend opdringt en anderzijds uit oorzaak sedert de datum des ongevals vijf jaar reeds verlopen zijn van de acht jaar waarop de winstafwerpende levensduur van het slachtoffer vastgelegd werd;

Overwegende, dat het reeds buitengewoon onbezonnen slachtoffer na de plotse val terstond het bewustzijn verloren zal hebben en dat evenmin bewezen wordt, naar luid de bevindingen van de wetsdokter, die tot lijkschouwing overging, dat dit slachtoffer zelfs enkele stonden de slag van het neerstoten zou overleefd hebben;

Overwegende, dat het morele leed der weduwe op fr. 30.000,— en dat van de twee met hun ouders samenlevende kinderen op fr. 10.000,— voor elk beraamd kunnen worden;

Overwegende, dat er geen speciale aanleiding bestaat aan de getrouwde en elders gevestigde dochter van het slachtoffer een vergoeding uit hoofde van zedelijke schade toe te kennen;

Overwegende, dat uit voorafgaande berekening toekomt aan eerste eiseres de helft van fr. 1.750,— + fr. 80.000,— + fr. 30.000,— of fr. 111.750,—

2

= fr. 55.875,—, aan Maria Daems de helft van fr. 10.000,— en aan Antonia Daems de helft van fr. 10.000,—;

Om deze redenen :

De Rechtbank (.....);

beslist, dat de verantwoordelijkheid van het ongeval voor de helft aan het slachtoffer zelf en voor de andere helft aan N.V. Erivan moet toegeschreven worden;

Dientengevolge veroordeelt, enz.

de dubbele oproep in vrijwaring beslechtende :

- 1) stelt ingenieur Bégaux buiten zaak zonder kosten;
- 2) veroordeelt N.V. Ateliers Jaspar de N.V. Erivan te vrijwaren en schadeloos te houden, tot beloop van al de lastens N.V. Erivan uitgesproken veroordelingen, zo in hoofdsom als intresten en kosten, enz.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE IEPEL

26 Februari 1947.

Voorzitter : M. Matton.

Rechters : M.M. Verfaillie en Talpe.

Pleiters : Mrs. Van der Mersch en Van Tyghem.

1. Aansprakelijkheid. — Invloed van het gewijsde in strafzaken op de burgerlijke actie.
2. Onrechtmatige daad. — Veroorzaking van gezondheidstoringen en ongesteldheden door verschrikking.

1. *De vrijspraak wegens afwezigheid van elke schuld op strafrechtelijk gebied sluit ipso facto de aansprakelijkheid op gemeenrechtelijk gebied niet uit. De vrijspraak heeft enkel gezag van gewijsde t.a.v. de feiten der telastlegging en laat de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad, gesteund op andere feiten, onaangetast.*
2. *Het veroorzaken van gezondheidsstoringen en ongesteldheden door verschrikking en waarop de bepalingen van artt. 418 en 420 S.W. niet toepasselijk zijn, is een onrechtmatige daad. (B.W. artt. 1382 en 1383.)*

Capelle t/ De Puydt, Roger en Alberic.

Aangezien de vordering voor doel heeft verweerders solidair te horen veroordelen om aan aanlegger de totale som van 98.023,50 frank te betalen met de gerechtelijke intresten vanaf 8 October 1942, datum waarop aanlegger zich voor deze Correctionele Rechtbank burgerlijke partij stelde, en de kosten des gedings;

Feiten :

Aangezien het vaststaat dat verweerder Roger Depuydt volgens de termen van een arrest gewezen op 25 Mei 1946 door het Hof van Beroep te Gent, 3de Kamer, op 27 Februari 1942, rond 20 uur 30 minuten, met het enig doel een grap te doen en de burgerlijke partij — aanlegger in het huidige burgerlijk geding — vrees aan te jagen, plotseling voor aanlegger verschenen is, gehuld in een wit laken en met een zwart masker en keten; dat hij aanlegger zodanig heeft verschrikt dat deze daardoor erg ziek is geworden;

Aangezien de eerste verweerder naar aanleiding van dit feit terecht stond voor de Correctionele Rechtbank van deze zetel, uit hoofde van bij gebrek aan vooruitzicht of van voorzorg met inzicht van een ander aan te randen, onvrijwillig slagen en verwondingen te hebben toegebracht aan aanlegger;

Aangezien deze rechtbank in principe het bestaan van het gewraakte delict aannam en een college van deskundigen benoemde om aanlegger, die zich burgerlijke partij stelde, te onderzoeken en door een later vonnis, na kennis te hebben genomen van eerste verslag, een nieuw onderzoek bevoel;

Aangezien de eerste verweerder bij vonnis van 29 Juni 1944 veroordeeld werd tot een geldboete van 50,— frank, alsmede om aan de burgerlijke partij Capelle, de huidige aanlegger, de som van 26.800,— frank te betalen;

Aangezien op hoger beroep tegen dit vonnis, het Hof van Beroep verdachte Roger Depuydt vrijgesproken heeft, daar het oordeelde dat hij zich niet plichtig had gemaakt aan een feit dat onder toe-

passing van de strafwet valt; dat het tevens besliste dat het geen uitspraak mocht doen over de eis tot schadevergoeding, gezien de vrijspraak, en het aan belanghebbende behoorde zijn eis voor de bevoegde rechtbank te doen gelden;

Aangezien aanlegger op grond van dit arrest zijn vordering tot schadevergoeding, gesteund op de feiten waardoor hij zich voor de strafrechter, burgerlijke partij stelde, voor de Burgerlijke Rechtbank aanhangig maakte;

Ontvankelijkheid.

Aangezien verweerders, de ontvankelijkheid van de eis betwisten;

Aangezien te dien einde te onderzoeken valt hoever het principe « le criminel emporte le civil » ter zaak dient toegepast te worden;

Aangezien in principe de vrijspraak door de strafrechter uitgesproken enkel kracht van gewijsde heeft voor de feiten die de te lastelegging uitmaakten en waarvoor de beklaagde terecht stond; dat dergelijke vrijspraak de verdachte geenszins vrijstelt van gelijk welke andere fout die de burgerlijke verantwoordelijkheid voor gevolg kan hebben (Brussel, 13 Juni 1929, Pas. 1930, 2, 13);

Aangezien eveneens de vrijspraak wegens afwezigheid van gelijk welke fout op strafrechtelijk gebied uitsluit zonder dat ipso facto daaruit af te leiden is dat geen burgerlijke fout kan bestaan;

Aangezien het Hof door zijn arrest kracht van gewijsde verleend heeft tussen partijen over de volgende punten :

1° dat de artikelen 418 en 420 van het Strafwetboek van strenge uitlegging zijn;

2° dat voormelde artikelen alleen « slagen, verwondingen of onvrijwillige lichamelijke letsels » uitdrukkelijk vermelden welke aan een persoon door iemand werden veroorzaakt maar geenszins de storingen van gezondheid en ongemakken waarvan deze persoon op stoffelijk en moreel gebied geleden heeft door de fout van deze derde, zoals in onderhavig geval;

3° dat rechtsleer en rechtspraak het eens zijn om te bevestigen dat door « verwondingen en letsels » dient verstaan al de uitwendige of inwendige stoffelijke schending, zoals wonde, scheur, enz. van het menselijk lichaam of een zijner organen (Verbr. 27 Februari 1933, Pas. 1933, I, 141; Verbr. 5 Februari 1935, Pas. 1935, 1, 144);

4° dat de eerste verweerder door zijn optreden eiser zodanig heeft verschrikt dat deze daardoor erg ziek geworden is; dat eiser zich hieromtrent dient te wenden naar de Burgerlijke Rechtbank, zo hij meent te moeten vergoed worden;

Aangezien het begrip van het gewijsde in strafzaken enkel in verband dient te worden gebracht met de feitelijke kwesties die noodzakelijkerwijze dienden te worden opgelost door de strafrechter ten einde de vrijspraak te verrechtvaardigen (zie Beroep Gent, 18 Juni 1875, Pas. 1875, 2, 350; Comm. Gand, 9 Juni 1906, Pas. 1907, 3, 11; Comm. Gand, 5 Oogst 1911, Pas. 1911, 3, 50; Beroep Gent, 21 Mei 1912, Pas. 1912, 2, 190);

Aangezien om de reden dat eiser door het optreden van de eerste verweerder geen uitwendige of inwendige stoffelijke schending zoals wonde,

scheur, enz. aan het menselijk lichaam of een zijner organen heeft ondergaan, het Hof de eerste verweerder op strafrechtelijk gebied heeft vrijgesproken;

Aangezien verder in de motivering van zijn arrest, het Hof in hoofde van de eerste verweerder weerhouden heeft, dat door zijn optreden, storingen in de gezondheid van eiser en ongemakken veroorzaakt werden, waarvan hij op stoffelijk en moreel gebied geleden heeft en hiervoor door verweerders solidairlijk bijgevolg dient vergoed te worden zoals hierna bepaald;

Aangezien de vraag van eiser dus ontvankelijk voorkomt, dat deze daarboven gegrond is en dezelfde vergoedingen zoals het vonnis, verleend in correctionele zaken, in dato 29 Juni 1944 van deze Zetel, deze bepaald heeft, dienen te worden toegekend, met bijvoeging der voorschotten door eiser aan de deskundigen en dokters betaald en meer bepaaldelijk de sommen van 3.000 frank betaald op 3 April 1943, van 400 fr. betaald aan dokter Sinnesaale op 8 Juni 1946 en deze van 500 fr. betaald aan dokter Maes in dato 8 Juni 1946;

Aangezien rekening houdend dat deze kosten door het Hof ten laste gelegd werden van eiser, daar hij van zijn burgerlijke partij afgewezen werd, deze als materiële schade dienen te worden aangerekend ondergaan door eiser; immers de deskundige verslagen en de kosten uitgegeven aan dokters die eiser behandeld hebben, dienen als basis voor het toekennen der vergoedingen waarop eiser gerechtigd is;

Aangezien de verdere vergoedingen toe te kennen aan eiser als volgt dienen beraamd te worden: (zonder belang).

Om deze redenen:

.....

De Rechtbank veroordeelt de beide verweerders solidairlijk om te betalen, enz.

NOOT: De vertaling van het arrest van het Hof te Gent (3e Kamer), 25 Mei 1946, verscheen in J.T., 23 Februari 1947, 118, met een noot van Simone Huynen.

De telastlegging was gesteund op artt. 418 en 420 van het Strafwetboek. Op grond van de rechtspraak, die de door de wetgever gebezigde termen in beperkte zin uitlegt, werd door het Hof van Beroep aangenomen, dat de kwetsieuze daad van verschrikking niet onder toepassing viel van de desbetreffende artikelen, daar noch uitwendige noch inwendige letsels of verwondingen door de deskundigen konden worden vastgesteld. Expressis verbis liet het Hof evenwel verstaan, dat de niet strafbare feiten een onrechtmatige daad uitmaakten, waardoor schadevergoeding door de bevoegde rechtbank zou kunnen worden toegekend.

Het gezag van gewijsde in strafzaken ofschoon het erga omnes geldt, is evenwel beperkt tot de feiten waarover de strafrechter realiter beslist heeft of waarover hij kon beslissen. Ter bepaling van wat werkelijk beslist werd moet niet slechts op het dictum van het vonnis maar eveneens op de motieven, die er de noodzakelijke basis van zijn, gelet worden. Het aanwijzen, van wat twijfelloos en werkelijk door de strafrechter beslist werd kan in sommige gevallen uiterst moeilijk en delicaat zijn. De Page (II, nr 907 en III, nr. 1001) wijst hierop herhaaldelijk, maar bij de behandeling van de gevolgen van de vrijspraak ener telastlegging krachtens artt. 418 en 420 S.W. blijft hij zelf in ge-

breke voldoende te onderscheiden en te nuanceren. Op twee plaatsen van zijn werk schrijft hij, dat de vrijspraak van de verdachte op basis van artt. 418 en 420 S.W. gezag van gewijsde heeft t.a.v. elke actie gesteund op artt. 1382 en 1383 B.W. (Zie II, Iste uitgave, noot 4 op p. 775, 2de uitgave, noot 5 op p. 823; III, nr. 1002, B en noot 2). Hij meent dat de door deze verschillende wetsbepalingen voorziene fouten dezelfde zijn, en dat de burgerlijke rechter die anders dan de strafrechter zou beslissen in strijd met het gezag van gewijsde zou handelen. Deze zienswijze wordt vermeld als zijnde een punt van vaste rechtspraak, waaraan ter ondersteuning een arrest van het Hof van Beroep te Brussel (12 October 1928, Pas. II, 243) en een van het Hof van Beroep te Luik (31 October 1930, Pas. 1931, II, 27) wordt geciteerd.

Het arrest van Brussel zegt in verband met de hier van belang zijnde kwestie, het volgende: « Attendu que les termes dans lesquels le jugement d'acquiescement a été motivé sont exclusifs aussi bien de la responsabilité civile que de la responsabilité pénale de l'appelant; qu'il est de jurisprudence constante en Belgique que pareil jugement a force de chose jugée, même au civil, quand les deux actions sont basées sur les mêmes faits: que cette règle répond à des nécessités sociales qui s'opposent à ce qu'on puisse remettre en question devant la juridiction civile des faits sur lesquels la juridiction répressive a statué ».

Het arrest van Luik is ter zake als volgt geformuleerd:

« Attendu que celui-ci (l'appelant) renvoyé devant le tribunal de police de Saint-Nicolas sous l'inculpation de blessures involontaires à l'intimé sur le pied de l'article 420 du Code pénal fut renvoyé des poursuites par jugement du 19 juin 1925, la prévention n'étant pas suffisamment établie;

que ce jugement est coulé en force de chose jugée; attendu qu'il est ainsi jugé erga omnes que l'appelant n'a commis aucune faute en blessant l'intimé, la culpa levissima devant entraîner à la fois sa responsabilité civile et pénale; qu'il importe peu que l'intimé, victime de l'accident, ne se soit pas constitué partie civile devant le tribunal de police;

Attendu que la jurisprudence et la doctrine ont consacré le principe que l'action publique est exercée au nom de la société et dans son intérêt; que les décisions que cette action provoque lient tous les membres du corps social alors même qu'ils n'ont pas été parties aux débats en nom personnel; que les faits que cette décision dénie ou affirme ne peuvent donc plus être discutés ou méconnus devant la juridiction civile sans porter atteinte à la chose jugée. (Cass. 4 juillet 1878, Pasic., 1878, I, 296). »

De Page werd vermoedelijk op een dwaalspoor gebracht door de onder dit laatste arrest geplaatste noten. In een dezer noten wordt er, naast jurisprudentiële referenties, op gewezen, dat de Franse rechtspraak, na gedurende lange tijd aangenomen te hebben, dat de vrijspraak ener telastlegging van onvrijwillige slagen en verwondingen niet noodzakelijkerwijze het burgerlijk quasi-deliit van artt. 1382 e.v. van het B.W. uitsloot, thans beslist, dat de burgerlijke fout en de strafrechtelijke fout, op dit gebied, identiek zijn; waaruit zij concludeert, dat een burgerlijke actie, gesteund op dezelfde feiten, na vrijspraak, onmogelijk is. (Vgl. Planiol et Ripert, Traité pratique de droit civil, t. VI, nr. 679)

Uit dit alles, en ook uit het bovenstaande vonnis, blijkt duidelijk genoeg, dat veralgemeningen en onvoldoend genuanceerde afleidingen uit de rechtspraak onjuist kunnen zijn en dat de rechtspreuk: « le criminel emporte le civil » nog precisering behoeft.

* * *

In verband met het bovenstaande vonnis kan ook gewezen worden op het te veelvuldig voorkomende gebruik de opgeworpen moeilijkheden met een eenvoudige verwijzing naar rechtspraak af te doen, zonder zelfs de toepasselijke beginselen en regels te ontleiden en aan te wenden. Het in het vonnis van de Rechtbank te Ieper aangehaalde arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 13 Juni 1929 (Pas. 1930, II, 13) zegt alleen het volgende :

« Attendu que, à tort également, l'intimé, qui a interjeté appel-incident, soutient qu'il n'a commis aucune faute et invoque, à cet effet, le jugement rendu par M. le juge de paix de Celles, estimant que celui-ci a implicitement décidé que le préposé de l'intimé n'avait commis aucune faute.

Attendu que M. le juge de paix de Celles a eu uniquement à examiner le bien fondé de la prévention mise à charge du fils de l'intimé; qu'en la déclarant non établie il n'avait pas à examiner et n'a pas examiné si le prévenu s'était rendu coupable d'une autre faute ou d'une négligence engageant sa responsabilité dans une action civile, qui pouvait lui être intentée dans la suite, à l'occasion de la collision dont il avait été victime; »

Betreffende deze principes en regels raadplege men o.m.: Haus, Principes généraux du Droit pénal, t. II, nr. 1424; Braas, Traité élémentaire de l'instruction criminelle, 1925, p. 85-89; Schuind; Traité Pratique de droit criminel, 3de uitgave, II, p. 33-34 en vnl. p. 82 e.v.; De Page, a.w.; Kluyskens, Verbintenissen, 4de uitgave, nrs. 326 en 326 bis.

* * *

Opmerkenswaardig is ook, dat het vonnis de verweerende vader en zoon hoofdelijk veroordeelt tot herstel van de schade zonder in woorden te formuleren, dat de vader aansprakelijk werd gehouden voor de onrechtmatige daad van zijn bij hem inwonende minderjarige zoon.

D. W.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE GENT

3de Kamer — 19 Juni 1947.

Voorzitter : M. Reyniers.

Rechters : M.M. Loicq en Dutry.

Referendaris : M. Cloquet.

Pleiters : Mrs Hubené en De Vliegheer.

1. Aansprakelijkheid voor zaken. — Electriciteitsleiding.
2. Van welke aard is de aansprakelijkheid van de concessiehouders van elektrische energiedistributie?

1. Voor de schade veroorzaakt door het gebrek ener electriciteitsleiding is de maatschappij aansprakelijk, die deze electriciteitsleiding onder haar bewaking heeft. (B.W. art. 1384, lid 1.)
2. De aansprakelijkheid der concessiehouders van elektrische energiedistributie is van gemeenrechtelijke aard, waarvan door de wetgever niet werd afgeweken. Door de wetgever werd geen objectieve aansprakelijkheid ingesteld. (Wet van 10 Maart 1925, art. 18.)

De Deurwaarder t/ N.V. Electrobél.

Overwegende, dat het vaststaat dat het paard van eiser geëlectrocuteerd werd door de stroom komende uit de electriciteitsleiding toebehorende aan verweerster en dienende tot haar uitbating van vervoer en distributie van elektrische energie;

dat het niet betwist is geworden dat het vertrek-

punt van het accidenteel verlies van de elektrische stroom naar de plaats waar het paard werd gedood, vóór of minstens binnen de meter gelocaliseerd was;

dat zulks overigens spruit uit het feit dat de cabinewachter de storing heeft kunnen doen ophouden zonder de binneninstallatie van eiser aan te raken;

dat de oorzaak van het ongeval dus wel toe te schrijven is aan de staat van de leidingen welke onder de controle en onder de bewaking van verweerster stonden (zie Savatier, Traité de la Responsabilité, deel I, nr 373; De Page, 1e uitg., deel II, nr 1005, blz. 861);

Wat betreft de verantwoordelijkheid :

Overwegende, dat eiser, wegens het ongeval verweerster voor het Gerecht roept op grond van artikel 18 van de wet van 10 Maart 1925 dat luidt : « De vergoedingen voor schade wegens aanleg of » exploitatie van een electriciteitsvoorziening vallen » geheel ten laste van het betrokken bedrijf, dat » aansprakelijk blijft voor al de voor derde per- » sonen schadelijke gevolgen »;

Overwegende, dat eiser in de eerste plaats staande houdt dat voormelde tekst een objectieve aansprakelijkheid instelt ten bate van de maatschappijen, concessiehouders van de distributie van elektrische energie, — objectieve aansprakelijkheid welke zou berusten op de idee van het geschapen risico, — waaruit voortvloeit dat alleen de intentionele schuld van het slachtoffer en geen enkel andere reden — zelfs niet de schuld van een derde, ook niet de overmacht, als grond van vrijstelling door verweerster zou kunnen ingeroepen worden;

Overwegende, dat in strijd met de mening van eiser, de wet van 10 Maart 1925 van het gemene recht niet afwijkt in zake burgerlijke verantwoordelijkheid (in die zin : Dor, Bull. Ass. 1940, blz. 456; Petit, Distributions d'énergie électrique, blz. 44; Valerius, Distributions d'énergie électrique, blz. 73. Contra : H. R. Bergen, 20 April 1942, R.G.A.R. 1946, 3, 945, en nota Lienard; Pirson et De Villé, deel II, blz. 496. Volgens Kluyskens, Verbintenissen, 3e druk, blz. 555, is de heersende mening de stelling van de objectieve aansprakelijkheid toegedaan betreffende de wet van 1925; zie nochtans Kluyskens, Verbintenissen, 2e druk, blz. 439);

Overwegende, dat wanneer de wetgever, in bijzondere gevallen, een objectieve verantwoordelijkheid heeft ingesteld, hij zijn wil daaromtrent duidelijk heeft uitgedrukt;

dat zulks het geval is geweest in de wet op de arbeidsongevallen, waar de afwijking van het gemene recht niet alleen blijkt uit de voorbereidende handelingen, doch ook allereenduidelijkst uit artikelen 1, 19 en 20 van bedoelde wet;

dat zulks ook het geval is in de wet op de schade veroorzaakt door de werken in de mijnen, waarvan artikel 58 bepaalt dat de concessiehouder van een mijn « van rechtswege » gehouden is bedoelde schade te herstellen;

Overwegende, dat sommige auteurs ten onrechte beweren (nota Lienard, R.G.A.R. 1946, nr 3945; Bouillema, R.G.A.R. 1946, nr 3862) dat, moest de wetgever in de wet van 10 Maart 1925 getrouw gebleven zijn aan de traditionele schuldidee, deze wet

niet zou gesproken hebben van « de schade voort-spruitende uit de inrichting of uit de uitbating » van een distributie van elektrische energie », doch wel van « de schade voortspruitende uit een fout » in bedoelde inrichting of uitbating;

Overwegende, dat die beschouwing niet overtuigend is;

dat de beginselen van het gemene recht inderdaad niet hoeven herhaald te worden bij elke regeling van nieuwe rechtstoestanden om daarop toepasselijk te wezen;

dat het woord « schuld » ook niet herhaald werd in artikel 1384, alinea 1, van het Burgerlijk Wetboek, dat uitsluitend spreekt van de schade veroorzaakt door het « feit » van de personen of van de zaken, alhoewel het thans niet betwist wordt dat dit feit een fout van de persoon of een gebrek van de zaak moet uitmaken;

Overwegende, dat integendeel de uitzonderingen aan het gemene recht duidelijk dienen uitgedrukt te worden (zie Kluyskens, Verbintenissen, 1e druk, blz. 439), hetgeen het geval niet is in artikel 18 van de wet van 10 Maart 1925;

Overwegende, dat men zich weliswaar mag afvragen welk nut bedoeld artikel kan hebben indien het niets anders doet dan naar het gemene recht te verwijzen;

dat, wat dit betreft, het als waarschijnlijk voorkomt, dat de wetgever elke onzekerheid heeft willen uitschakelen nopens de kwestie te weten wie de schade zou te dragen hebben, de openbare machten of de concessiehouders;

dat het in de bedoeling van de wetgever kan gelegen hebben, bij het besproken artikel te voorkomen dat de concessiehouders zich zouden doen doorgaan als organen van de openbare besturen, handelende krachtens het imperium ten voordele van het algemeen belang om, ondanks de toen nog jonge rechtspraak van het Hof van Cassatie, te beweren dat zij als dusdanig geen verantwoordelijkheid zouden oplopen;

Overwegende, dat tot staving van de bewering dat de wet van 10 Maart 1925 het stelsel der objectieve aansprakelijkheid inleidt, ook het artikel 13 der wet van 10 October 1930 ingeroepen is geworden, hetwelk zegt : « De bovengrondse en ondergrondse telegraaf- en telefoonlijnen moeten doelmatig worden beschermd tegen de gevaren van » toevallig contact met de lijnen bestemd voor het » overbrengen en verdelen van elektrische energie. » De beschermingsinrichtingen worden door de » eigenaars van de elektrische lijnen, op eigen kosten, tot stand gebracht en onderhouden. Deze » laatste zijn verantwoordelijk voor de ongevallen » en de schade teweeggebracht door ontoereikende » bescherming of door het ontbreken hiervan »;

Overwegende, dat de rechtspraak met reden bevestigd heeft dat bedoelde wetsbepaling een vermoeden van schuld inhoudt (H. R. Luik, 12 Juli 1930, Bull. Ass. 1930, blz. 836; H. R. Bergen, 20 April 1942, R.G.A.R. 1946, 3945. Contra : B. R. Bergen, 9 Juli 1931, en Brussel, 17 Maart 1934, Pas. 1935, II, 46 en 48);

doch dat het niet geoorloofd is te beweren dat dezelfde geest, welke aan de grondslag ligt van

deze innovatie in de wet van 1930, reeds de wet van 1925 zou ingegeven hebben;

dat het artikel 13 der wet van 13 October 1930 een zeer bepaald geval beoogt, te weten de ongevallen veroorzaakt door het contact tussen de leidingen van elektrische energie en de telegraaf- of telefoonlijnen;

dat het duidelijk voor dit speciaal geval ingesteld vermoeden niet tot andere gevallen mag uitgebreid worden;

dat het besproken artikel 13 de concessiehouder van elektrische distributie een bepaald resultaatsverplichting oplegt (obligation de résultat) te weten de « doelmatige » bescherming tegen de risico's van contact;

dat integendeel niets toelaat te denken dat de wet van 1925 iets anders van de concessiehouders vereist dan de algemene voorzichtigheid in de handelingen (obligation de moyen) volgens het gemene recht (De Page, 1e druk, deel II, nr 935, blz. 789);

Overwegende, dat artikel 18 der wet van 10 Maart 1925 alle gronden van de quasi-delictuele verantwoordelijkheid omvat, dat is te zeggen zowel die voorzien bij artikel 1384, alinea 1, als die voorzien bij artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek;

Overwegende, dat artikel 1384, alinea 1, van het Burgerlijk Wetboek toepasselijk is op de schade veroorzaakt zowel door onroerende als door roerende zaken (Verbreking, 24 Mei 1945, R.G.A.R. 1946, nr 3942);

Overwegende, dat de installatie van verweerster een gebrek vertoonde, vermits de stroom uit de leidingen heeft kunnen ontsnappen;

dat zulks onmogelijk ware geweest zo er geen defecte contacten hadden bestaan of indien de isolatie voldoende ware gebleven;

dat door verweerster niet afgestreden is geworden dat de cabinewachter aan de installatie heeft moeten werken om de toestand terug in orde te brengen, hetgeen impliceert dat hij een gebrek heeft moeten doen verdwijnen;

Overwegende, dat verweerster zich er toe beperkt te veronderstellen dat een onweer dat de dag vóór het ongeval over de streek losbarstte, vermoedelijk een kabel der leiding ten gevolge van overspanning heeft kunnen doorbranden en aldus aanleiding heeft kunnen geven tot de derivatie van de stroom tot in de grond;

dat verweerster het bewijs niet aanvoert en zelfs niet aanbiedt dat het defect aldus aan het onweer zou toe te schrijven zijn;

dat zij nog minder bewijst dat zulk uitwerksel van het onweer bij middel van veiligheidsstoestellen niet kon vermeden worden;

Overwegende, dat overigens elk aanbod van bewijs daaromtrent nu als laattijdig zou voorkomen, aangezien de cabinewachter overgegaan is tot de herstelling van het defect, zonder de minste voorafgaandelijke en tegensprakelijke vaststelling uit te lokken en zelfs zonder het minste verslag uit te brengen nopens de toestand waarin hij de installatie had bevonden, noch nopens de herstelling die hij uitgevoerd heeft;

Overwegende, dat verweerster in die omstandig-

heden geheel verantwoordelijk is voor het ongeval;

Wat de schade betreft :

(Zonder belang);

Om deze redenen :

De Rechtbank,

.....

Zegt voor recht dat verweerster verantwoordelijk is voor het ongeval en gehouden is de schade eruit voortvloeiende, te herstellen, enz.

VREDEGERECHT TE DIKSMUIDE

1 Juli 1947.

Vrederechter : M. Van Snick.

Pleiters : Mrs Debra en Vanlouwe.

Erfdienstbaarheid. — Afsluiting van aaneengrenzende erven door hoogstammige bomen.

De afsluiting van aaneengrenzende erven door hoogstammige bomen is, behoudens afwijkende gebruiken, slechts toegelaten mits een afstand van twee meter in acht te nemen. In de streek van Diksmuide bestaat echter de gewoonte de bomen op minder dan twee meter afstand te planten. (Landelijk Wetboek, art. 35.)

Université Libre de Bruxelles t/ Van Peperstraete.

Gezien de dagvaarding van deurwaarder C. Gequière, te Diksmuide, in dato van 2 November 1945, strekkende gedaagde te zien en te horen veroordelen om de 130 bomen, die op de gedaagde's grond geplant zijn, op min dan twee meters van het erf van eiseres, hetzij 72 rond perceel 1368 en 58 rond percelen 1371, 1372, 1373, uit te roeien binnen de veertien dagen na het tussen te komen vonnis of de betekening ervan. Van nu af aan te horen zeggen voor recht, dat de eiseres zal gemachtigd zijn tot het uitroeien over te gaan zo gedaagde in gebreke blijft het te doen binnen de voorgeschreven termijn en gedaagde zal gehouden zijn de kosten te vergoeden op louter vertoon der facturen. Akte te geven aan eiseres van het voorbehoud schade-loosstelling te vorderen over de schade die werd aangebracht aan de beplantingen van de huurder Claeys;

Gezien Ons tussenvonnis in dato van 15 Januari 1946;

Gezien uit het deskundig verslag blijkt dat de kwestieuze bomen werkelijk knotwilgen zijn, met een doorsneehoogte van 2,30 m.;

Aangezien de deskundige verklaart dat het dus geen hoogstammige bomen zijn, en op 0,64 m. van de scheidingslijn geplaatst werden;

Aangezien, zelfs moesten deze boomsoorten van nature als hoogstammige bomen worden aangezien, zoals vroeger door de Heer Vrederechter gedaan, het niettemin blijkt uit het onderzoek gedaan door de deskundige, dat in de streek van Woumen dergelijke wilgen algemeen voorkomen en ongeveer overal geplant werden op een afstand van ongeveer 0,60 m. van de scheidingslijn;

Aangezien dit als een gevestigde gewoonte in de

streek dient beschouwd te worden en verweerder zich naar deze gewoonte heeft gedragen;

Aangezien het feit, dat aanlegster sedert het planten van deze bomen, méér dan twaalf jaren geleden, nooit eerder de afstand betwistte, er tevens op wijst dat ook zij deze afstand in de streek als normaal beschouwde;

Om deze redenen :

Wij, Vrederechter, verklaren de eis van aanlegster ontvankelijk, doch ongegrond, en wijzen er haar van af, enz.

BIBLIOGRAPHIE

Les Nouvelles. — Procédure pénale. — Tome I, vol. I en II. — Maison Ferdinand Larcier, Bruxelles, 1946.

In de merkwaardige reeks der Nouvelles is thans een nieuw deel verschenen, gewijd aan de strafvordering.

Eerst en vooral een enkel woord over het uitzicht van het nieuw verschenen boek op materieel gebied. In de tegenwoordige tijd, waarin wij gewoon zijn de meest belangrijke werken te zien verschijnen op afschuwelijk papier en met een slordigheid die werkelijk pijnlijk aandoet, zijn wij zo gelukkig te kunnen vaststellen dat deze nieuwe uitgave der firma Larcier werkelijk beantwoordt aan de hoogste vereisten, die in de vooroorlogse periode gesteld werden. Het is gedrukt op een zwaar glanzend papier met uiterst verzorgde letter en het heeft op materieel gebied al de hoedanigheden die de vooroorlogse serie der Nouvelles kenmerkten.

Wat de inhoud betreft zal elk jurist er zich over verheugen in dit nieuwe werk een uitvoerige uiteenzetting te vinden van onze hedendaagse strafvordering. De uitgebreide werken op dit gebied waren inderdaad uiterst verouderd en volstrekt niet meer op de hoogte van de stand der wetgeving en de rechtspraak.

Deze leemte is thans aangevuld op een wijze die iedereen, die het werk consulteert, volstrekt zal bevredigen.

Wij mogen niet nalaten in de allereerste plaats de aandacht te vestigen op de uiterst belangrijke inleiding, die in het begin van het boek gedrukt staat van de hand van Procureur-Generaal Leon Cornil : « Le droit pénal et la Procédure pénale après la tourmente ». Het zijn, volgens de ondertitel, de meditaties en dromerijen van een « vieux pénaliste » in de loop der laatste maanden van de vijandelijke bezetting.

Dit uitgebreid opstel, dat op zichzelf de stof bevat van een heel boekdeel, is geschreven geworden door de Heer Procureur-Generaal in de periode waarin hij door toedoen van de bezetter gedwongen was de uitoefening van zijn ambt tijdelijk neer te leggen. Hij, wiens leven volledig gewijd is geweest aan de studie van alle vraagstukken van het strafrecht, zowel op theoretisch gebied als in de praktijk, heeft ons hier een schitterende synthese gegeven van de huidige stand van ons strafrecht en van onze strafrechtspleging en van de strekkingen welke zich in deze wetenschap voordoen.

De inleiding is geschreven in een prachtig proza dat wegens zijn bijzondere kwaliteiten er een stuk van maakt van hoge literaire waarde en al de vraagstukken, die aangeraakt worden, zijn behandeld met zulk klaar doorzicht en zulk rustig gezond verstand, dat deze inleiding van de Heer Cornil zonder twijfel een van de monumenten mag genoemd worden in de literatuur over het Belgisch strafrecht.

Na enkele inleidende beschouwingen over de periode die onmiddellijk de bevrijding zal volgen, wijdt de Procureur-Generaal zijn aandacht aan de grote problemen van het strafrecht zelf, dit strafrecht dat zijn bron vindt in het bewustzijn der mensen en dat teksten niet kunnen handhaven wanneer hun zin niet diep in dit menselijk bewustzijn geworteld is. De auteur geeft treffende voorbeelden van deze strijd tussen wettekst en rechtsbewustzijn.

In hoeverre beantwoorden nu onze hedendaagse strafrechtelijke teksten aan het rechtsbewustzijn van de Belgische gemeenschap? De schrijver bouwt zijn stellingen op het feit dat in het algemeen de maatschappij gevestigd is op het geloof aan de vrije wil. Zonder de invloeden van erfelijkheid en sociaal midden te miskennen, verkeert het individu in de mogelijkheid te reageren tegen deze invloeden.

In dit licht dient ons strafrecht onderzocht te worden.

In de eerste plaats wijdt de Procureur-Generaal zijn aandacht aan het zo actueel vraagstuk van de abnormalen, dat in ons land geregeld werd door de wet van 1930. Hij onderlijnt de hoge waarde van deze wet en van haar toepassing in de praktijk, doch heeft een open oog voor de menigvuldige kritieken die op haar uitgebracht zijn geworden.

De verbetering van het tegenwoordig systeem zou er in bestaan het enkelvoudig regime, dat thans in voege is voor krankzinnigen en abnormalen te splitsen, en terwijl de krankzinnigen zouden gecollekt worden, de abnormalen door de rechtbanken tot internement zouden worden veroordeeld om in een bijzondere inrichting, die tegelijkertijd een penaal en een medicaal karakter zou hebben, terug te worden aangepast.

Dan volgen passionante beschouwingen over de graad der strengheid van de straffen, het individualiseren ervan, de respectieffelijke waarde van gevangenisstraffen en geldboeten, met merkwaaardige overdenkingen betreffende de verschillende gevangenisregimes, waarbij de auteur niet nalaat de principiële vragen te toetsen aan persoonlijke ervaring als gedetineerde tijdens de bezetting.

De sancties, welke dienen toegepast te worden ten opzichte van jeugdige misdadigers, het vraagstuk der reclassering, alsook de bijkomende straffen, zoals verbodverklaring, ontzetting van rechten, publicatie van het vonnis, geven aanleiding tot uiterst interessante beschouwingen, waarna de schrijver dan de voordelen in het licht stelt van het «probation»-systeem, dat de Angelsaksische landen kennen en waarvan hij de invoering in ons recht ten zeerste wenst, met modaliteiten die aan onze eigen aard en aan onze nationale traditie zouden aangepast worden.

Vraagstukken van strafvordering besluiten deze merkwaaardige uiteenzetting, namelijk de taak van de rechterlijke politie, het tegensprekelijk vóóronderzoek, waarvan de Procureur-Generaal partijganger is, maar waarbij hij volkomen redelijkerwijze waarschuwt voor onnuttig compliceren der formaliteiten.

De auteur is geen partijganger van de afschaffing van de jury, mits deze wijze van berechting voorbehouden blijve aan de allerergste misdaden en hij vindt geen tegenstrijdigheid tussen het behoud van de rechtspraak der gezworenen en de specialisatie van de strafrechter, waar er op de Assisenhoven tussen gezworenen en gespecialiseerde magistraten een nuttige samenwerking zou tot stand komen.

In fine wordt het vraagstuk van de indeling der misdrijven even besproken. De Heer Cornil wenst aan de driedelige indeling niet te verzaken, maar verlangt meer soepelheid in de toepassing van deze inleiding.

Deze uitvoerige en schitterende inleiding eindigt met een diepgevoelde hulde, die door de heer Leon Cornil gebracht wordt aan de betreurde Stafhouder

Louis Braffort, die tijdens de laatste dagen van de bezetting het slachtoffer werd van een monsterachtige moordaanslag.

Na deze inleiding worden de verschillende hoofdstukken van de rechtsvordering afzonderlijk behandeld door vooraanstaande specialisten. De noodzakelijke bondigheid van deze recentie laat ons enkel toe de opsomming te doen van de verschillende studiën, die in de twee delen van het werk gepubliceerd werden: R. Warlomont: De publieke en burgerlijke actie; M. Theys: De publieke actie naar aanleiding van misdaden en wanbedrijven begaan buiten het grondgebied van het rijk; Arthur Fontigny: De vooraf te wijzen geschillen; Paul-Alzire Belvaux: De verjaring in strafzaken; André Caron: De gerechtelijke politie; J. H. Suetens: Het vóóronderzoek en de raadkamer; Achille Maréchal: De mandaten van verschijning en van voorbrenging, de voorlopige hechtenis, de waarborgen van de individuele vrijheid tegen onrechtmatige aanhoudingen; Michel Theys: De uitlevering; F. Gêrondal, M. la Haye en J. Nyssens: De politierechtbanken; Pierre Simons: De correctionele rechtbanken; M. Van der Moesen: Het beroep in strafzaken.

Wij dienen te dezer gelegenheid bijzonder de aandacht te vestigen op de twee laatste gedeelten, die in het werk gepubliceerd werden van de hand van Mr. S. Sasserath, de gekende specialist der strafrechtelijke praktijk.

De strafrechtelijke organisatie van haast alle landen wordt behandeld in een eerste gedeelte, dat getiteld is «Droit comparé», waarbij de overvloed van documentatie bewondering afdwingt, en in een slotgedeelte geeft deze auteur een kritisch overzicht, dat uitmunt door grondige kennis van ons strafstelsel, uitgebreide informatie over alle tendenzen, die zich in de strafrechtswetenschap voordoen en diepgaand onderzoek van alle vraagstukken, die zich in de evolutie van deze wetenschap stellen.

De menigvuldige projecten tot wijziging van strafrecht en strafrechtspiegeling, die zowel in ons land als in andere landen aan de orde van de dag staan, worden ontleed en besproken.

Dit kort overzicht toont het uitzonderlijk belang aan van dit nieuw deel der Nouvelles, dat niet alleen aan de beoefenaars der praktijk een tot nog toe ontbrekend werkinstrument bezorgt, doch dat de wetenschappelijke beoefenaar van strafrecht en criminologie een documentatie aan de hand doet die enig in haar soort mag genoemd worden.

R. Victor.

R. VAN LENNEP: *Georganiseerde Arbitrage*. Economie, Ravitaillering, Vennootschappen, Arbitrale Kamers, Tekst van de Arbitrale Kamers te Antwerpen. — Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven, Uitgeversmaatschappij N.V. Standaard-Boekhandel, 1947, 224 p. Prijs: fr. 200,—.

Van dezelfde auteur verscheen in 1946 een «Handleiding van het Scheidsgerecht», waarin de arbitrage naar Frans-Belgisch privaatrecht behandeld werd. Dit nieuwe werk is eensdeels een belangrijke aanvulling van deze handleiding en anderdeels de eerste commentaar in België van de verschillende vormen van arbitrage, die door de wetgever op het economisch-sociale terrein in het leven werden geroepen.

Door de besluitwet van 13 Januari 1935 betreffende de reglementering der economische productie en verdeling, werd de gedwongen arbitrage in de Belgische wetgeving ingevoerd. In het eerste hoofdstuk van Mr. Van Lennep's boek wordt deze vorm van gedwongen arbitrage grondig ontleed, terwijl deze op het gebied

van ravitaillering en handel (hoofdstuk II) aan de hand ener overeenkomst, gesloten tussen het Ministerie van Ravitaillering en de Union Interportuaire op 8 Mei 1945, terecht aan een zeer scherpe critiek wordt onderworpen.

In afzonderlijke hoofdstukken worden achtereenvolgens behandeld: de scheidsrechterlijke commissie in zake arbeidsongevallen, de werkrechtensraad als scheidsgerecht, de verschillende vormen van arbitrage in zake gezinsvergoedingen, het scheidsgerecht in de wettelijk erkende beroepsverenigingen en de arbitrale bevoegdheid van de consuls.

Bijzondere aandacht werd besteed aan de contractueel bedongen arbitrage in de statuten der handelsvennootschappen; de geschillen, die hieruit kunnen ontstaan naar aanleiding van de nietigverklaring en van de ontbinding der vennootschap, enz., alsmede de bijzondere bevoegdheden der vereffenaars in zake arbitrage werden in het bijzonder onderzocht. Deze vraagstukken werden tot hiertoe in de literatuur slechts terloops aangeraakt.

Het belangrijkste gedeelte dezer publicatie bestaat ongetwijfeld uit een uitvoerige verhandeling over het arbitraal geding en de instelling van vaste scheidsgerichten of arbitrale kamers. Het onderscheid tussen het arbitraal geding en het compromis, de verschillende aspecten en bepalingen ervan worden door Mr. Van Lennep naar Belgisch, Frans, Engels, Nederlands en Duits recht verklaard. Deze studie van het arbitraal beding zal aan de practici grote diensten kunnen bewijzen, ook omdat een aantal voorbeelden, hoe het arbitrale beding moet geformuleerd worden, aan dit hoofdstuk zijn toegevoegd.

Het arbitrale beding, dat in vrijwel alle handelsvoorwaarden en standaardcontracten is opgenomen, is een uiterst belangrijk instituut, dat in België tot op heden veel te weinig de aandacht der juristen heeft getrokken. Inderdaad doet zich het belangrijk verschijnsel voor, dat het opnemen van arbitrale bedingen in de commerciële overeenkomsten gewoonlijk samen gaat met het instellen van vaste scheidsgerichten of arbitrale kamers, meestal uitgaande van de vereniging, die ook de bedingen van de betreffende commerciële overeenkomsten formuleerden. Dat daardoor de arbitrage een eigen en gesloten karakter heeft gekregen, mede bepaald door het tekortschieten van de overheidsrechtspraak en die voor de ontwikkeling van het recht verstrekkende gevolgen kan hebben, lijdt niet de minste twijfel.

Het is bekend hoe talrijk en verscheiden de vaste scheidsgerichten in België zijn. Aan dit vraagstuk wijdt Mr. Van Lennep interessante bladzijden, doet hij voorstellen ter verbetering van de statuten en van de werking der bestaande arbitrale kamers en bepleit hij de noodzakelijkheid van een wettelijk statuut der vaste scheidsgerichten. Hierbij verwijst hij naar Nederland, waar zich deze kwestie eveneens stelt, en bespreekt hij de voorstellen, die aldaar werden gedaan om aan de vaste scheidsgerichten een wettelijk statuut te verlenen.

Van de volgende arbitrale kamers uit Antwerpen werden de statuten opgenomen: 1. Arbitrale Kamer voor Granen en Zaden; 2. Arbitrale Kamer der Nijverheidskamer; 3. Arbitrale Kamer voor de Binnenscheepvaart; 4. Arbitrale Kamer der Beurs voor Diamanthandel; 5. Arbitrale Kamer van de Diamantclub; 6. Arbitrale Kamer van de Fortunia; 7. Arbitrale Kamer van de vrije Diamanthandel; 8. Arbitrale Kamer van de Antwerpse Diamantkring; 9. Arbitrale Kamer voor Smeeroliën en Vetten en aanverwante bedrijven; 10. Arbitrale Kamer voor het Gebouw en de Grondeigendom; 11. Commission arbitrale des frais de veilles et

des manipulations de céréales au port d'Anvers; 12. Chambre arbitrale pour Huiles et Graisses industrielles; 13. Chambre arbitrale pour le Commerce d'exportation; 14. Chambre arbitrale pour les Cafés; 15. Chambre arbitrale pour les Cuirs et Peaux; 16. Chambre arbitrale pour les Tabacs; 17. Chambre arbitrale pour les Cacaos et sous-produits. Het arbitragereglement voor het vast scheidsgerecht van de hand van de bekende Nederlandse specialist ter zake, Mr. Nolen, werd eveneens afgedrukt.

Uit deze korte aankondiging blijkt voldoende het belang en het nut van deze nieuwe publicatie van Mr. Van Lennep.

D. W.

J. SERVAIS en E. MECHELYNCK: *Les Codes et les Lois spéciales les plus usuelles en vigueur en Belgique.* — 27e édition. — Bruxelles, Etablissements Emile Bruylant, 1947.

Van de klassieke verzameling van wetboeken, wetten en besluiten, samengesteld door Servais en Mechelynck en op merkwaardige wijze bijgewerkt door P. Servais, R. Ruttiens en J. Blondiaux, is thans de 27e editie verschenen. Zoals de vorige zal ze uit twee boekdelen bestaan, waarvan het eerste vóór enkele tijd van de pers kwam.

Iedereen kent de degelijkheid van dit werk, zowel wat betreft de keuze der wetteksten, als wat betreft de noten en verwijzingen.

Het eerste deel, dat thans verschenen is, is in belangrijke mate uitgebreid ten opzichte van de vorige uitgave. Het bevat naast de grondwet de vijf wetboeken en verder de voornaamste bijzondere wetten, geklasseerd volgens alfabetische volgorde der stof waarop ze betrekking hebben.

Het tweede gedeelte, dat binnenkort zal verschijnen, zal verder de gewichtigste bijzondere wetten geven, alsook de verschillende tafels.

De gerechtelijke wereld verwacht met ongeduld de verschijning van dit tweede deel, opdat aldus een onontbeerlijk werkinstrument volledig op de hoogte van de tegenwoordige stand der wetgeving te harer beschikking zou zijn.

TIJDSCHRIFTEN

Nederlandsch Juristenblad. 11 October 1947, nr 34. — C. W. De Vries: De Japanse Constitutie van 3 November 1946. — Mr. A. H. L. Nuver: Vergoeding van door de Duitsers gevorderde roerende goederen. — R. L. Drilmsa: On-nationaal gedrag, met onderschrift van Mr. G. J. Lycklama. à Nijeholt.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-Ambt en Registratie. 11 October 1947, nr 4003. — Mr. L. E. H. Rutten: Schijnhandelingen. Fiduciaire rechtshandelingen. Handelingen in fraudem legis. Handelingen in fraudem legis creditorum.

Journal des Tribunaux, 12 October 1947, nr 3739. — Louis Frederigo: La notion juridique de l'entreprise en droit positif belge. — Alex Pasquier: Divorce et séparation de corps.